

AKSARAY'DAKİ KONAR-GÖÇER TOPLULUKLARDAN ŞEREFLÜ AŞİRETİ (1830-1845) ŞEREFLÜ HORDE, ONE OF THE NOMADIC COMMUNITIES IN AKSARAY (1830-1845)

Necmettin AYGÜN*

Öz

Anadolu, 1000-1300 yılları arasındaki üç yüz yılda Türkistan, Horasan ve Azerbaycan'dan kitleler hâlindeki göçler ile yurt edinilmeye başlanmış ve böylelikle Anadolu'nun etnik siması hızlı bir değişim sürecine girmiştir. 1830'larda Aksaray sahasında yaşamakta olan konar-göçer Türkmen topluluklarından en kalabalık nüfusa sahip olan ikincisi Şereflü Aşireti'dir. Aşiret, 1830'larda 30 kadar köy ve 3000'i aşan nüfusuyla Aksaray Kazası'nın kuzeyinde, Kızılırmak'ın güney tarafında meskûn olan büyük bir topluluktur. Aşiret 1830'larda Aksaray-Koçhisar sahasında ikamet etmekle beraber, idarî anlamda devlet merkezinden idare edilmekte ve "Şereflü Türkmanı Mukataası" adı altında mültezimlere verilerek vergilendirilmekteydi. Tanzimat döneminde Şereflü Aşireti bir "müdürlük" olarak teşkil edilip 1841'de "kaza" statüsü elde eden Boynuincelü Kazasına (Aşiretine) bağlanmıştır. Ancak kazanın kötü idare edilmesi nedeniyle devlet, Şereflü Aşireti'nin ayrıcalık gösteren statüsünü kaldırmış, aşirete bağlı olan köyleri de Aksaray ile Koçhisar kazalarına bağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Konar-Göçerler, Aksaray, Koçhisar, Şereflü Aşireti.

Abstract

Anatolian, as is known, started being settled by the masses of immigrants from Turkestan, Khorasan and Azerbaijan during the three hundred years period between years 1000-1300, and thus its ethnic character entered a period of rapid change. Şereflü Horde had the second largest population among nomadic Turkoman communities living in Aksaray region. This Horde, from which was a very big community consisting of 30 villages and a population of more than 3000, and was meshed into Koçhisar District, extending from the north of Aksaray District to the south of Kızılırmak. Although the tribe dwelled in Aksaray-Koçhisar Region in 1830s, it was administrated by state centre, and was excised by taxmen under the name of "Şereflü Türkmanı Mukaatası". Tanzimat Era, Şereflü Horde was formed a "directorate", and was later annexed to Boynuincelü District (Horde) which was given the status of "administrative district" in 1841. However, since the district was managed poorly, Şereflü Horde was deprived of its privileged status, and all the villages under its control were annexed to Aksaray and Koçhisar Districts.

Keywords: Ottoman State, Nomads, Aksaray, Koçhisar, Şereflü Horde.

Giriş

Aksaray, yaklaşık 1000 yıllık süreçte Orta Asya'dan Batı Asya'ya kadar uzanan yüzlerce kilometrekarelik büyük bir sahaya yayılmış-dağılmış olan Türkmen tayfalarına ait izlerin günümüzde dahi rahatlıkla gözlemlenebileceği bir coğrafya olmasıyla önem taşımaktadır. Anadolu'nun dört bir tarafına açılan/ulaşan tarihî kervan yollarının merkezinde veya yakınında yer alması, Aksaray'ın tarihsel değerini artırmıştır. Bunun yanı sıra tarım ve hayvancılığa müsait iklimiyle sürekli göç alan bir yerleşim olmuştur.

1830'larda Aksaray, Konya merkezli Karaman Eyaletine bağlı bir liva/sancak idi. Aksaray, Koçhisar ve Eyyubili ise sancağa bağlı kazalardı (Aygün, 2016: 1-258). Bu tarihlerde Kırşehir, Aksaray gibi Karaman Eyaleti'ne bağlı bir sancaktır (Şahin, 2011: 55, 168). XIX. yüzyılda hemen her alanda başlayan yeniden yapılanma, idarî/mülkî taksimat alanında da gerçekleşmiş ve yeni bir merkezî yönetim ağı oluşturmak amacıyla mülkî taksimat yeni baştan örgütlenmişti. Osmanlı Devleti'nde klasik "eyalet" sisteminin yapısı değişmeye, idarî yapı yeni baştan örgütlenmeye başlamıştı (İnalçık, 2006: 110-124; Ortaylı, 2000). Bu süreçte sancaklar bölünmüş; bazı sancaklar kazaya, bazı kazalar nahiyeye, bazı nahiyeler de kazaya dönüştürülmüştü. 1840'larda Aksaray'ın "sancak" statüsü lağvedilmiş, Aksaray "kaza"ya dönüştürülerek Niğde Sancağına bağlanmıştır. Niğde ise "sancak" statüsüyle Konya merkezli Karaman Eyaletine bağlı kalmaya devam etmiştir. Aksaray'ın tam olarak hangi tarihte kaza statüsüne indirildiğini bilemiyorsak da,

* Prof. Dr., Aksaray Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü. aygunnecmettin@gmail.com.

1844'deki nüfus sayımında sancak statüsü ile kayıtlı olduğu açıktır (NFS.d 3499: 159). Bununla beraber 1845 tarihli bir nüfus icmali defterinde Aksaray'ın kaza olarak Niğde Sancağına bağlı olduğu kayıtlıdır (NFS.d 3691)¹. Dolayısıyla Aksaray ve aynı şekilde Kırşehir'in, Niğde'ye bağlanma işleminin 1845'te gerçekleştiği şimdilik-söylenebilir. Bu münasebet neticesinde Aksaray ve Kırşehir, mesela 1854'te Niğde Sancağına bağlı kazalardır (Erdem Öztürk, 2008: 71)². Bu idarî yapı uzunca süre değişmeden kalmıştır.

Konar-Göçerlerin Orta Anadolu'ya Gelip Yerleşmelerine Dair

Anadolu Coğrafyası, bilindiği üzere 1000-1300 yılları arasındaki üç yüz yılda Türkistan, Horasan ve Azerbaycan'dan gelen büyük kitleler hâlindeki göçler ile yurt edinilmeye başlanmış (Tellioglu, 2004: 30)³ ve böylelikle Anadolu'nun etnik siması hızlı bir değişim sürecine girmiştir. Durum karşısında topraklarını savunmakta aciz kalan Bizans idaresi, Anadolu'daki bir kısım Rum ahaliyi Balkanlara taşımak mecburiyetinde kalmış; boşalan sahalara ise Türkmenlerce iskân edilmiştir (Turan, 2009: 277). Zamanla Adalar Denizi'ne kadar olan coğrafya Türkmenler başta olmak üzere çeşitli etnik ve mezhebî âdiyetlere sahip ahali ile dolmuştur.

Horasan ve Azerbaycan bölgelerinde ikamet etmekte olan Türkmenlerin, 1220'lerden itibaren batıya doğru genişlemeye başlayan Moğol saldırıları karşısında yerlerini terk etmeleri, Anadolu'ya doğru ikinci bir göç dalgasına yol açmıştır (Gül, 2010: 85-103). Moğol baskısı karşısında, mesela Eleşkirt çevresinde bulunan 60 bin hanelik bir grup Ahlat'a ve çevresine; İspir, Bayburt ve Pasinler'de yaşamakta olan başka bir Türkmen grubu da buraları terk ederek Erzincan, Sinop ve Ayntap'a kadar yayılmışlardı. Çağdaş bir müellif, Moğol önünden kaçan göçebelerin kalabalıktan Aras Köprüsünü geçememiş olduğunu, "Türkmenlerin Erran (Karabağ)'da karıncalar ve çekirgeler gibi kitleler teşkil" ettiğini ifade etmektedir (Turan, 2009: 303). Türkmen grupları, Selçuklu sultanları tarafından Bizans uçlarına yerleştirilmekteydi. Bu süreçte, Türkmenler Moğolların önünden kaçtığı gibi (İnalçık, 2000: 227-232), Bizans Rumları da Türkmenlerin önünden kaçarak daha batıya doğru çekilmekteydiler. Menderes Havzası'nın sadece halkları değil, hücrelerine çekilmiş rahipleri tarafından dahi terk edilerek ıssızlaştığı" (Turan, 2009: 300) bu süreçte, Türkmenlerin Doğu, Güneydoğu ve Orta Anadolu'dan Batı Anadolu'ya kadar yayılmalarını mümkün kılan ikinci bir göç hareketi idi. Bu son süreç, Anadolu açısından Türkmenlerin 1100'lerdeki ilk yer değiştirme hareketlerine nazaran çok daha kalıcı olmasıyla önem taşımaktadır (Tellioglu, 2007: 115)⁴. Bilhassa Anadolu'nun güney kısımlarında ve Suriye'de Türkmen varlığı o derecede yoğunlaşmıştı ki, Memlûklü Devleti'nin kuzey sınırları (Malatya'dan Gazze'ye kadar olan saha) neredeyse Türkmenlerden sorulmuştu (Çetin, 2014: 222-227)⁵.

Aksaray ve Kırşehir merkezli Orta Anadolu kırsalındaki yerleşimlerde günümüzde yaşamakta olan ahalinin buralara gelerek yerleşme serüvenleri yukarıda anlatılanlar ile birebir ilişkili olmakla birlikte, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da egemenlik sürmekte olan Akkoyunlu Devleti'nin zamanla ortadan kalkması nedeniyle bu devletin hâkimiyetinde bulunan konar-göçer teşekküllerin ilkin Antep-Halep taraflarına; devam eden süreçte ise Dulkadirli toprakları ile Sivas-Malatya-Kayseri sahalalarına yayılmaları/gelmeleri süreci (Şahin, 2006: 55-83) ile daha çok ilişkili görünmektedir. Orta Anadolu kırsalının günümüzdeki siyasî ve toplumsal örgütlenmesinin daha ziyade bu son aşama ile ilgili olduğunu söylemek mümkündür. Diğer bir ifade ile 1500'lere kadar Sivas-Kayseri-Maraş-Halep-Musul sahaları ve bu hattın ötesinde kalan

¹ Niğde Kaymakamlığı tarafından nüfus sayımı tamamlanan kazalar (1845): Niğde, Nevşehir, Ürgüp, Bor maa Kayı, Aksaray, Koçhisar, Eyyubili, Kırşehir, Hacıbektaş, Mucur, Arabsun, Bereketli nam-ı diğer Çamardı, Anduğu nam-ı diğer Urumkaya, Yahyalı, Şücauddin, Büyüksüleymanlı, Cerid maa Küçükli (NFS.d 3691). Bu değişiklik ile Aksaray'ın Koçhisar ve Eyyubili üzerindeki baskın olma konuları sona ermiş; Aksaray, Koçhisar ve Eyyubili "kaza" statüsüyle birbirlerine eşitlenerek Niğde Sancağını oluşturan alt birimlere dönüştürülmüştü.

² Kırşehir, Aksaray, Nevşehir, Ürgüp, Bor maa Kayı, Bereketli (Çamardı), Şücaaddin, Arabsun (Gülşehir), Koçhisar, Eyubabad, Anduğu, Yahyalı, Hacıbektaş, Sultanhisar, Salımanlı-i Kebir ve Mucur "kaza" statüsüyle Niğde Sancağına bağlıdır.

³ Anadolu'da Türk varlığı, Alpaslan'dan neredeyse beş buçuk asır evveline dayanan bir gerçekliktir. Hazar'ın kuzeyinden Deşt-i Kıpçak sahasına ve buradan da Balkanlara kadar inen Bulgar, Hazar, Peçenek, Kuman gibi Asya menşeli toplulukların Bizans'ın talepleri neticesinde hudut veya kolluk kuvveti olarak Anadolu'ya yerleştirildikleri malumdur. Makedonyalı İskender'in doğu seferleri esnasında, Çoruh Nehri boylarında Kıpçaklar ile karşılaştığı ifade olunmaktadır (Tellioglu, 2004: 30).

⁴ Nitekim 1300'lere gelindiğinde Denizli civarında 200 bin, Kastamonu havalisinde 100 bin, Kütahya-Karahisar arasında ise 30 bin çadır kadar konar-göçer Türkmen yaşamaktaydı. Köyceğiz-Uşak-Denizli sahasındaki Türkmenlerin sayısı 200 bin çadırı bulmuştu. Ermenek-Mut ve Anamur bölgesinde ikamet etmekte olan Karamanoğulları, Eşrefoğulları ve Germiyanogulları, artık Moğol güçlerine karşı koyabilecek idarî-toplumsal güçlere/yapılara dönüşmüşlerdi. 1300'lere doğru, başka bir Türkmen boyu olan Çepnilerin, Trabzon Rum İmparatorluğu üzerinde kurmuş olduğu askerî baskılar, Rumların kırsaldaki hâkimiyetlerini yitirmelerine ve şehirlere çekilmelerine yol açmıştı (Tellioglu, 2007: 115).

⁵ Bu Türkmenler, Memlûk Devleti adına, Çukurova'daki Ermeni Krallığı üzerine seferlere teşebbüs etmişler; ele geçirdikleri yerleri yurt tutarak küçük beylikler kurmuşlardı. Bölgeye uğrayan seyyah Broquiere, mesela Tarsus'u, Türkmenlerle dolu olarak tasvir etmektedir. 1275'te Kilikya Seferine çıkan Memlûklü Sultanı Baybars'ın çevresinde "memleketi ve geçitleri çok iyi bilen bu aşiretler sultanla birleştiler" şeklinde tavsif olunan Türkmenler bulunmaktaydı. Vahram Vekayinamesi'ne göre Türkmenler, Memlûk ordusuna 180000 atlı çıkarabilmekteydiler (Çetin, 2014: 222-227).

coğrafyada çoktandır yerleşik olan ahali, günümüzde Orta Anadolu'da yaşamakta olan nüfusun ilk yaşam alanlarındandır. Şöyle ki;

Akkoyunlu Devleti, Oğuzların Üçok koluna bağlı Bayındır boyu Türkmenlerince kurulmuştu (Sümer, 1989: 270-274). Devletin hâkimiyet alanlarında yaylakları Erzurum-Erzincan-Kemah ve Kars'a kadar uzanan ve Karakoyunlu Ulusu'nu meydana getiren daha başka konar-göçer tayfalar da bulunmaktaydı. Bu tayfalar, güz mevsiminin gelmesiyle birlikte Memluk sınırında bulunan Urfa, Birecik, Mardin ve Rakka gibi yerleşimlere giderek kışlamaktaydılar. Yani güney-kuzey eksenli bir kışlak-yaylak hayatı söz konusuydu. Moğolların, Anadolu'da yaklaşık 80 yıl hâkimiyet sürdükten ve son Moğol-İlhanlı hükümdarı Said Bahadır Han'ın 1335'te, geride evlat bırakmadan vefatından (Gül, 2010: 105-121) sonra Anadolu'dan çekilmeye başlamaları ile zamanla, meselâ 1380'lere gelindiğinde, Musul'dan Erzurum'a kadar olan genişçe bir saha Akkoyunlu Devleti hâkimiyetine girmiş durumdaydı. Aynı süreçte Maraş-Elbistan-Hatay sahasında hâkimiyet sürmekte olan Dulkadirli Türkmenleri (hâkimiyetleri: 1337-1522) de fırsatı değerlendirerek Sivas-Bozok-Kırşehir havzasına doğru genişlemişlerdi (Yınanç, 1994: 553-557). Akkoyunlu Uzun Hasan Beyin Karakoyunlu Devleti'ne son vermesi, Akkoyunlu sınırlarının Halep'e kadar uzanan koridora sahip olmasını mümkün kılmıştı. Böylece Doğu ve Güneydoğu Anadolu sahasında yaşamakta olan Musullu, Pürnek, Hamza Hacılı, Avşar, Bayat, İnallu, Tabanlı, Danişmendlü ve Bicanlı gibi aşiret (boy) ve cemaatler (oymaklar), devletin kurucu boyu olan Bayındır boyunun etrafında toplanarak Akkoyunlu Devleti'ni meydana getirmişlerdi. Karakoyunluların ortadan kalkması ile Alpavut, Çakırlı, Karamanlı, Sa'dlı gibi cemaatler Akkoyunlu boylar birliğine dâhil olmuşlardı. Bunlara Dulkadir, Halep ve İsfendiyar bölgesindeki bazı Türkmen boyları da katılmışlardı (Gündüz, 2015: 28). Otlukbeli Savaşı'nda (1473) Akkoyunluların Osmanlılara yenilmesinin yanı sıra, Sufî-Şii propagandasının konar-göçer topluluklar arasında yaygınlaşmaya başlaması, Sünnî devlet yapısına sahip Akkoyunlu devlet teşkilatının bozulup dağılmasına yol açmıştı. Varisler arasındaki taht mücadeleleri, konar-göçer tayfaların devletten bağımsız hareket etmeye meyilli oluşları gibi nedenler Akkoyunlu Devleti'nin yıkılış sürecini hızlandırmış ve devlet, Şah İsmail'in darbeleriyle 1510'lara doğru tarih sahnesinden silinmişti. Akkoyunlu Devleti'nin Anadolu'da etkisini kaybetmeye başlaması, Dulkadiroğulları'nın kısmen Memlukler, kısmen de Safevî ve Osmanlıların destekleriyle, Harput'tan Kırşehir'e; Yozgat ve Sivas'ın güneyindeki Gürün'den Hatay'a kadar olan sahada daha da etkin olmalarına yol açmıştı. Oğuzların Bozok kolundan oldukları bilinen Dulkadirliilerin (Sakin, 2012: 47), Maraş-Bozok sahasında hâkimiyet sürmeleri sayesinde, pek çok Türkmen konar-göçerin de buraları vatan tutması mümkün olmuştur. Ayrıca, Dulkadirliilerin yoğun olarak yaşadıkları yerlerden birinin Yozgat sahası olması, buranın Osmanlı idarî yapısında Bozok olarak adlandırılmasına imkân vermiştir (Şahin, 2006: 77).

Yavuz Sultan Selim zamanında Doğu Anadolu (1514) ile Güneydoğu Anadolu'nun (1516-18) Osmanlı idaresine girmesi neticesinde bu coğrafyada Akkoyunlu ve Memluk teşekküllerinden miras kalan konar-göçer tayfalar şüphesiz Bozok ve Üçok Türkmenleri ile bazı Kürt cemaatlerden oluşmaktaydı. Osmanlı Devleti ise bu konar-göçer gruplara, yeknesak bir grupmuş gibi, "Bozulus" adını verip onları bir idarî-malî ünite altında toplayarak yönetmeye/vergilendirmeye başlamıştı (Gündüz, 2015: 40). Bozulus Türkmenleri'ni meydana getiren aşiretler arasına zamanla, Anadolu'nun güneyinde en yoğun göçebe grupların yaşadığı yerlerden olan Dulkadirli ve Halep Türkmenleri'ne mensup aşiretler de katılmışlardı. Bu bağlamda, Bozulus Türkmenleri içinde Dulkadirli Türkmenleri'nden olan 40 kadar aşiret bulunmaktaydı. Avşar, Çağıranganlı, Cerid, Karacaaraplı, Gündeşlü, Çimelü, Dodurga ve Mihmadlı bunlardan bazılarıdır. Bahsi geçen cemaat adlarına, 1830'lara tarihli muhtelif nüfus defterlerinde, daha ziyade "Boynuinceli Aşireti" adıyla anılan cemaatler veya bu cemaatlere ait köy isimleri olarak sıklıkla rastlamak mümkündür. Halep Türkmenleri'nden olduğu bilinen ve daha Akkoyunlular zamanından beri Halep ve civar yerleşimlerde ikamet etmekte olan Harbendeli, Beğdili, Eymür, Döger, Acurlu, Avşar ve Alplü gibi bazı cemaatler de Bozulus teşekkülünün içinde yer almaktaydı (Gündüz, 2015: 42).

Yaylak ve kışlak alanları arasında yer değiştirirlerken topraklarından geçtikleri sancak idarecilerinin konar-göçerlerden kanuna aykırı vergi talep etmeleri, yaylamak için Osmanlı-Safevî sınır boylarına kadar açılan konar-göçerlerin Kızılbaş eşkıyasının saldırılarına uğramaları gibi etkenler, Anadolu'nun doğusunda yaylak-kışlak hayatı süren konar-göçer tayfaları, Orta Anadolu'ya doğru göçe sevk etmiştir (Gündüz, 2015: 86). Bu şekilde Türkmenlerin 1600'lere doğru yurtlarını terk etmeye başlayıp, Orta Anadolu'ya gelerek yerleşmeye başlamalarının arkasında, Bozulus Türkmenleri özelinde, pek çok etken bulunmaktadır:

"Gerek sınır ötesinden (Safevî Devleti'nden) gelen taarruzlar ve büyük sayılara ulaşan hayvan kayıpları, gerekse yaylak ve kışlak güzergâhu boyunca mahallî idarecilerin aşırı vergi talepleri ve bunların merkezî hükümet tarafından bir türlü önüne geçilememesi, Bozulus'un Berriye (Gündüz,

2015: 77-78)⁶-Erzurum koridorundaki hayatını iyice çekilmez hale getirmişti. Öte yandan, Osmanlı-Safevî savaşlarının yeniden başlaması (:1578) sebebiyle aşiretlerin yaylalara çıkması engellenmiş, çıkabilenler de eşkıya saldırısına maruz kalmıştı. Bu durum büyük koyun sürülerine sahip olan ve mevsimleri takip eden Bozulus'un otlak sıkıntısı çekeceğinin ve yavaş yavaş çatışmalardan etkilenen bölgeleri terk ederek ülkenin iç kesimlerine doğru kaymaya başlayacağını işaret eden gibi görünmektedir. Diğer taraftan, XVI. yüzyıl sonlarında (mesela 1578-1639 yılları arasında fasılalarla devam eden Osmanlı-İran savaşlarının vb. etkisiyle) ortaya çıkan büyük malî güçlüklerin ve bunu takip eden Celalî buhranının Bozulus'un hayatını da yakından etkilemiş olabileceğini akla getirmektedir. Çünkü malî sarsıntı ve Celalî Fetreti'nin Anadolu'da kır hayatının geniş ölçüde şehirlere çekilmesine ve yer yer boşluklar doğmasına yol açtığı bilinmektedir. Bu boşlukların ziraî faaliyetlere eğimli olmayan Bozulus, Dulkadir ve Halep Türkmenleri gibi konar-göçerler tarafından tâbiî bir şekilde doldurulmaya çalışıldığı öne sürülebilir. Çünkü yeni yaylak ve kışlak alanlarının aşiretler için câzip olabileceği akla gelmektedir. Bunların yanı sıra aşiretler açısından XVIII. yüzyılda Orta ve Batı Anadolu'daki ekonomik şartlar Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya göre daha elverişli hale gelmiş olabilir. Öte yandan, aşiretlerin, kendilerine önceden tayin edilmiş bölgelerin dışına çıkarak dağılmaları, Ulus'un sancak statüsünü kaybetmesine sebep olmuştur. Bu gelişmeler aşiretlerin ödemeleri gereken vergilerinden kaçmaları için imkân hazırlamış gibi görünse de kısa sürede disiplin altına alınmaları yüzünden bu hususun kendilerine fazla bir menfaat sağlayamadığı savunulabilir. Bu cümleden olarak onların, Orta Anadolu'ya gelişlerinde vergi hususunun müessir bir rol oynadığını söylemek zordur. Öte yandan II. Selim döneminde (:1566-1574) yapılan tahrirde, Bozulus'un nüfusunda görülen fevkalâde artışın aşiretlerin yeni otlak ve yaylak alanları aramak mecburiyetinde kaldığını akla getiriyorsa da, Bozulus'un Berriye-Erzurum koridorunu boşaltmasının, bir nüfus ihracı şeklinde değil, topluluğun ezici çoğunluğunun göç etmesi tarzında olması ve geride dikkate değer oranda ahali kalmaması sebebiyle bu hususun da mutlak amiller sayılması müşkil gözükmektedir" (Gündüz, 2015: 84).

Konar-göçer aşiretlerin Anadolu'nun doğusundan gelerek Orta Anadolu'yu yurt tutmalarının (Erdoğan, 2005: 119-135)⁷ arkasında yatan etkenlere, Aksaray coğrafyasında (Aksaray-Nevşehir karayolu üzerinde) bulunan ve 1530'larda Eyyubili Nahiyesine bağlı olan Alayî veya bilinen adıyla Alayhan Köyü örneğinde cevap bulmak mümkündür. Merhum Konyalı'nın, 1970'lerde Alayhan Köyü ahalileri ile gerçekleştirdiği sözlü mülakatlara kaynaklık teşkil eden rivayetler arşiv vesikası hükmünde olup, belirtilmeye değerdir: "Dedelerimiz vaktiyle Van'ın Tatvan İlçesinden Diyarbekir'e gelmişler. Diyarbekir Kalesi tamir ediliyormuş. Dedelerimizden kıl ve süt vergisi istemişler. Bu pek ağır bir vergi imiş. Dayanamamışlar. Hayvanlarına, davalarına Rum'da (Anadolu'da) daha iyi ve rahat otlaklar bulacakları ümidiyle Anadolu'ya gelmişler. Aksaray çok ıssız ve harap bir halde imiş: burada bir sene kadar kalmışlar. Bataklıklarda üreyen sinekler onları rahatsız etmiş. Kendilerine yaylak ve yurt aramışlar. Büyükekecikdağındaki Çavdarlılar, Sımandı Gökaya köyleri çevrelerine yerleşmişler (...) Doğu'dan gelenlerin bir kısmı Alayhan Köyü'ne yerleşmişler. Beyler bilhassa Alayhan Köyü'nü tercih etmişler. Aşiretlerin beyleri Alayhan'ı uzun yıllar yönetmişler. Hana inenlerden para alırlarmış" (Konyalı, 1974: 1818). Alayhan ahalisi örneği, doğudan gelip Orta Anadolu'yu yurt tutan bütün konar-göçerlerin göç hikâyelerinin esaslı bir örneğidir. Anadolu'nun doğu kısmındaki konar-göçer aşiretlerin Orta Anadolu'ya gelip yerleşmelerinin arkasında yatan sebepler için yukarıda belirtilen etkenler dışında⁸ Çaldıran, Mercidabık ve Ridaniye zaferleri ile başlayan ve Irakeyn Seferi (1533-1536) başarısı ile devam eden siyasal ortamın etkisi de kanaatimizce önemli olmalıdır. Bu zaferler ile Osmanlı sınırlarının Bağdat ve Basra'dan Adalar Denizi'ne kadar uzanır hale gelmesi, doğal olarak geçim kaynakları hayvan beslemek olan konar-

⁶ Berriyecik, 1518'de Diyarbekir Eyaletine bağlı bir sancak idi. Sancağın sınırları şimdiki Suriye'nin kuzeyine kadar inmekteydi.

⁷ 1530'larda Adalı, Cüneydlü ve Erdevan cemaatleri Karaman'dan, adları belirtilmeyen perakende bazı cemaatler Antep, Adana ve Karaman'dan gelerek Haymana Ovasına yerleşmişlerdi. Orta Anadolu'ya doluşan konar-göçerlerin daha ziyade şarktan (doğudan) veya güneyden gelmiş olmaları söz konusudur (Erdoğan, 2005: 119-135).

⁸ Aksaray, eski devirlerden konar-göçerlerin meskûn olduğu bir sahadır. 1500'de Aksaray nüfusunun yaklaşık %30'u; 1522'de yaklaşık %44'ü ve 1584'te ise yaklaşık %9'u konar-göçer cemaatlerden oluşmaktaydı. Tahrir Defterlerine dahi yansıyan bu duruma göre, mesela 1584 tahririnde/yazımında, Aksaray'daki 13 kadar köyün Yüzdeciler, Atçeken Cemaatleri, Adana Perakendeleri (veya Dulkadiriyye Perakendesi) ile Ankara Haymanaları'nın yerleşmeleriyle köy halini aldığı belirtilmiştir. 1571'de Koçhisar Kazası'ndan 50 cemaat, Aksaray Kazası'ndan ise 45 Cemaat Haymana Tayfası arasına; Ankara Sancağına nakledilmişti. Bu devirde Aksaray'daki en büyük cemaat "Yüzdeciler" olarak kayıtlara giren cemaat idi. Yüzdeciler Cemaati mensupları Aksaray, Koçhisar, Eskiil, Ereğli, Niğde, Anduğu ve Ürgüp kazalarına yayılmış durumdaydılar (Yörük, 2005: 67-89). 1530'larda Dünderli, Sarıkız, Elagöz, Baymış, Mundi veya Mondî Hasan Dağında yaylayan cemaatlerdendi. Bektaşlı Cemaatleri ise bir hayli genişçe bir sahada yaylak-kışlak hayatı sürmekteydi (Konyalı, 1974: 636). Bektaşlı veya Bektaşoğlu, kişi adı olarak olmasa da "sülale" adı olarak 1830'lara tarihli nüfus defterlerinde Aksaray'ın hem şehir merkezinde, hem de kırsalında bir hayli yaygındır.

göçer aşiretlerin daha iyi şartlara sahip ve daha güvenli alanlara doğru yaylak arama merkezli göçlerinin önünü açmış, onlara daha geniş sahalara doğru yelken açma fırsatı vermiş olmalıdır. 1530'larda başlayan bu yer değiştirme hareketlerinin 200-250 yılı aşkın bir süreçte tamamlanmış olduğu dikkate alındığında, konar-göçerlerin doğudan batıya doğru yer değiştirmelerinde daha farklı etkenler aramanın gereği yoktur. Tüm bu gelişmeler neticesinde, bir zamanlar Anadolu'nun Doğu ve Güneydoğu kısımlarında yaşamakta olan aşiretler ve bu aşiretlere mensup cemaatlerin her biri, 1700'lerin ortalarına gelindiğinde artık Orta Anadolu'yu vatan edinmiş durumdaydı.

Aksaray ve Kırşehir sahasında birçok konar-göçer menşeli aşiret/cemaat mevcuttu. Bunlardan Aksaray ve onunla komşu sahalarda yaşamakta olup, varlıkları 1830'lara kadar süregelenleri şu şekilde sıralamak mümkündür. Boynuinceli Aşireti (ve ona mensup 18 cemaat), Şerefli Aşireti, Çemelü Aşireti, Harbendeli Cemaati, Ekecik Kürtleri, Karkın Aşireti, Muhacirin (Acem) Cemaati, Kırkıl Cemaati, Esbkeşan Tayfası, Cihanşahlı Aşireti ve Bozulus Türkmeni (Aygün, 2016, Cilt I: 1-258). Bu aşiretlerden/cemaatlerden pek çoğu, sâkin oldukları kaza veya sancaklardan devlet tarafından alınarak/ayrılarak, 1700'lerden beri mukataaya verilmekte; iltizam veya malikâne sistemi dâhilinde işletilmekteydi.

Şerefli Aşireti ve Aşiretin Yerleşim Sahası

1830'larda Koçhisar sahasında meskûn olan büyük nüfuslu aşiretlerden biri Şerefli Aşireti'dir. İlk 1532'de Maraş Sancağında Dulkadirli Türkmenleri arasında görülmekte olan Şerefli Cemaati, Kuzey Suriye'de yer alan Berriye sahasını kışlak, Sivas'ın güneyindeki Yellüce sahasını yaylak veya Bayındır'ı kışlak, Elbistan ve Göksun'u da yaylak olarak kullanmaktaydı. Onlar, 1548-49'da Yeniil'de (Sivas Sancağında), 1630'lardan itibaren 1700'lere kadarki süreçte ise sıklıkla Yeniil'de (Sivas Kazasında), ancak bu sefer Danişmendli Türkmenleri arasında görülmektedir (Halaçoğlu, 2011: 2117). Şerefli Aşireti, 1656'daki tahrirde Danişmendli Türkmenleri'nin Rum Evine mensup aşiretlerden biridir. Ancak devam eden süreçte, tarihini bilemediğimiz bir zamanda (muhtemel 1700'lere doğru) Şerefli Aşireti, Danişmendli Türkmenleri'nden kopmuş ve müstakil bir aşiret hâlini almıştır. 1711'e gelindiğinde onlar, bu sefer kendi aralarında bölünmüşler; Büyük Şerefli ve Küçük Şerefli adları ile ikiye ayrılmış durumdadırlar (Gündüz, 2015: 124). Küçük Şerefliilerin Kayseri sahasında kaldığı; Büyük Şerefliilerin ise Orta ve Batı Anadolu'ya doğru yer değiştirdikleri anlaşılmaktadır. Şerefli Aşireti, 1700'lere kadar daha ziyade Kayseri ile Kırşehir arasındaki sahada kışlak-yaylak hayatı yaşamaktaydı. Şerefli Aşireti'nin, Aksaray-Koçhisar sahasında var olduklarına dair arşiv kaynaklı bilgiler ise 1700'lerin ilk dönemleri ile başlamaktadır.

Şerefli Aşireti, muhtemel şekavetlerinden dolayı, 1701'de Çölâbâd (Sandıklı-Dinar arasındaki saha) Nahiyesine zorunlu iskâna tabi tutulmuşlardı. Ancak onlar iskân mahalline gitmemişlerdi. Bu sefer, yine aynı senede Rakka'ya yerleştirilmeleri emredilmişti. 1719 yılında, Şerefli Cemaati'ne mensup beş mahalle (cemaat)⁹, şekavetlerinden dolayı Çölâbâd'da 13 harap köye (Pınarbaşı ve Çürüksu adındaki mahallere) 235 hane olarak yerleştirilmişlerdi¹⁰. Aksaray'ın Koçhisar Kazası'na bağlı Şerfliyurdu denilen Karaseki adındaki mahalde meskûn olan Şerefli Türkmenleri, yine şekavetlerinden dolayı, 1722'de Rakka'ya iskâna tâbi tutulmuşlardı. Bunlardan boşalan mahallere (Yemesnek ve Karmuşpazusu'na) ise Harbendeli Cemaati yerleştirilmişti. Fakat onlar Rakka'ya gitmediklerinden, 1724'te Rakka'ya iskân olunmaları için yeni bir karar çıkmıştı. Şerefli Cemaati ahali, Aksaray ile Kayseri arasında yaylak-kışlak hayatı sürerken, yerleşik ahalinin ekinlerini hayvanlarına yedirmişler ve benzeri zararlarda bulunmuş olduklarından, 1726'da cemaatten 206 hane Rakka'ya zorunlu iskâna tâbi tutulmuştu. İskân yerlerinden ayrılmayacaklarına dair devlete söz vermelerine ve kefâlet olarak da 20000 kuruş ile nezre bağlanmalarına karşın; Rakka valilerinin sefere çıkmalarını fırsat bilerek iskân mahallerini terk etmişlerdi. Onlar, yeniden Orta Anadolu'ya dönerek yanlarına Boynuinceli Cemaati ile Ayasuluğ sâkinlerinden Sofular Cemaati'ni de alıp, Kırşehir sahasında köylülere musallat olmuşlardı (Halaçoğlu, 2011: 115). Bu sırada bazı aileler ise-devletten gizlenmek için olsa gerek-Boynuinceli Aşireti teşekkülleri içine karışmıştı. Durum karşısında devlet, yerlerinde bir kişi kalmayacak şekilde onların Rakka'ya gönderilmelerini tembih etmişti. Fakat devletin bu kararlarının etkili olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim 1740'larda, Şerefli Aşiretinden Hacıbektaşoğulları ile Mustafacıkoğulları (Mustafacı, 1830'larda müstakil bir köydür) oturdukları mahallere (memleketlerine) kanaat etmeyerek 150 kadar atlı ile birlikte sınır komşulukları bulunan Kureşözü (Kulu ve çevresi) Kazasına bağlı köylerin

⁹ Buradaki mahalle kavramı, aşireti oluşturan her bir cemaate karşılık gelmektedir. Konar-göçerlerde üst birim boy (yani aşiret) adıyla, boya (aşirete) bağlı alt birimler de cemaat adıyla bilinmekteydi. Her hangi bir aşirete mensup bir mahalle, beş-on köyde dağınık halde veya aynı köyde karışık halde yaşayabilmekteydiler. Osmanlı döneminde Anadolu'daki konar-göçerler arasında en yaygın idari ve sosyal birim "cemaat" idi. Cemaat, birbirleriyle akrabalık bağları olan kimselerin teşkil ettiği bir grup, topluluktur (Şahin, 2006: 174).

¹⁰ Yerleştirilenlerin 85 hanesi Şerefli Aşireti'nin Arablu Obasından/Mahallesinden, 45 hanesi Boge/Bökeli Obasından, 5 hanesi Ceberlü Obasından, 30 hanesi Hacıbayındırlı Obasından ve 15 hanesi de Yusufu ve Davudlu Obasından idi. Yerlerinden ayrılmayacaklarına dair devlete 20000 kuruş kefalet parası taahhüt etmişlerdi (Orhonlu, 1987: 75).

(Bahadırlı, Haralı, Kocamaklı, Kasımlı ve Velibey) etrafına gelerek yerleşmişler, ahalinin mahsulüne ve hayvanlarına zarar vermişlerdi¹¹. Benzer şekilde 1752 senesinde Karahöyük adlı köy ahaliilerine, köyün suyunu kesmek gibi eziyetlerde bulunmuşlar, bu sefer yine bir daha şekavette bulunmayacaklarına dair devlet tarafından 15000 kuruş ile nezre bağlanmışlar ise de, Koçhisar sahasında yaşamakta olan Kurutlu Cemaati ahaliileriyle dört saat sürecek olan bir çatışmadan da geri durmamışlardı. Durum üzerine Kıbrıs'a sürülmeleri kararı çıkmıştı (Gündüz, 2015: 125). Daha evvel ifade olunduğu üzere 1729'da Muşkara Kasabası'na (Nevşehir'e) yerleştirilen aşiretler arasında, Şerefli Aşireti'nden 85 hane yer almaktaydı.

Şerefli Aşireti, Osmanlı idarî-malî örgütlenmesinde "malikâne sistemiyle" vergilendirilmekteydi. Malikânenin işletmesini devletten ihale ile alan müteşebbisler, aşiretin devlete olan vergilerini toplamakta; sâir aynı ve nakdî sorumluluklarını takip etmekteydiler. Bu itibarla, 1755'de Kırşehir ve Aksaray'da meskûn oldukları açıkça ifade olunan ve "Şerefli Türkmanı Mukataası" adıyla maliye kayıtlarına giren Şerefli Aşireti Mehmed, Ahmed ve Hacı Musa adlarındaki üç farklı kişinin müşterek malikânesindeydi. Büyük Şerefli Cemaati ise, 1755'te, anlaşılan bahsi geçen Şerefli Türkmeni Mukataası'nın Aksaray'da kalan kısmını oluşturmaktaydı (C. ML, 621/25569).

Yukarıda bahse konu olan sürgün hareketlerinin Şerefli Aşireti'ne nüfus açısından büyük darbe vurduğu söylenemez. Nitekim onlar, 1830'lara gelindiğinde eski yurtlarında, önemli sayılabilecek nüfuslarıyla meskûn durumdaydılar. Koçhisar sahasını yurt tutmuş olan Şerefli Aşireti, Aksaray sahasındaki aşiretlerle ilgili olan 1831'deki ilk nüfus sayımına göre 34 farklı köy ve bu köylerde meskûn 588 hanede 1440 erkek (2880 erkek-kadın) nüfus ile varlığını devam ettirmekteydi (NFS.d 3518: vrk.67-88). Aksaray sahasında yurt tutmuş olmakla birlikte, 1831'deki sayımda Şerefli Aşireti'nin Aksaray Sancağına bağlı olmadığı açıktır: "Livâ-yı Aksaray toprağında mutavattın ve zirâ'at ile me'lûf olmakda olan Darphâne-i Âmire merbûtatından Şerefliü dimekle ma'rûf aşâ'irden..." (NFS.d 3518: vrk.68). Görüldüğü gibi, 1831'de aşiretin vergileri Darphane'ye gitmekteydi. Yani aşiret, Aksaray Sancağı tarafından değil, Darphane tarafından idare edilmekteydi. 1831'de aşiretin miri, yani boybeyi Devokovan Köyü'nde ikamet etmekte olan Hacıbektaşoğulları'ndan Osman'ın oğlu 36 yaşındaki Mir Mehmed idi (NFS.d 3518: vrk.67).

1835'te Şerefli Aşireti nüfusunun sayımı işi, Aksaray'a, Aksaray nüfus memurluğuna devredilmişti: "Karaman Eyaletinde kâ'in Aksaray Sancağına tâbi Koçhisar-ı Karaman Kazası dâhilinde sâkin olub bu def'a Aksaray tarafından tahriri irâde buyurulan Şerefliü Aşireti'nin sağır ve kebîr bir nüfus ketm ü ihfa olunmayarak (gizlenmeyerek) müceddeden tahrir olunan defteridir 15 Muharrem sene 1251/13 Mayıs 1835" (NFS.d 3512: vrk.5). Burada, Koçhisar'ın, "Karaman Koçhisarı" adıyla anılması anlamlı ve isabetlidir. 1835'te her ne kadar sayım işi Aksaray'a devredilmiş olsa da, Şerefli Aşireti'nin idarî anlamda Koçhisar Kazası'na bağlı olduğu söylenemez. Aksaray sahasında meskun olan Çemelü Aşireti'nin Harameyn Vakfı, Boynuinclü Aşireti Cemaatler Birliğinin Darphane-i Âmire tarafından vergilendiriliyor olması gibi, Şerefli Aşireti de Darphane tarafından vergilendirilmekteydi. İdarî ve malî anlamdaki bu gelenek, anlaşılan 1700'lerin başlarından beri uygulamadaydı. Nitekim 1845'teki sayımları içeren ve 29 Aralık 1845 tarihli Şerefli Aşireti'ne ait nüfus sayım defterinde, Şerefli Aşireti'nin Aksaray'a veya Koçhisar'a olan âdiyeti ile alakalı tek bir ibare mevcut değildir. Defterin dış kapağında, "Konya Defter Nâzırı İdaresinde Bulunan Şerefliü Aşireti'nin Defteridir sene (12)61" ifadesi yer alırken, iç sahifelerde ise âdiyet gösteren her hangi bir kayıt yoktur.

1835 ve 1845 yıllarındaki nüfus sayımları, 1831'deki sayıma nazaran Şerefli Aşireti köyleri ve bu köylerde meskûn ahalinin hususiyetlerine dair daha ayrıntılı bilgiler vermektedir. Bilhassa 1845'teki sayım, Şerefli Aşireti'ni oluşturan mahalleleri (cemaatleri) ve bu cemaatlerin köylerdeki nüfus sayılarını tek tek gösteriyor olmasıyla, öncüllerine nazaran farklılık göstermekte ve önem taşımaktadır. 1845 tarihli bahsi geçen defterdeki nüfus kayıtları Şerefli Aşireti'ni oluşturan mahallelere göre tasnif edilmişti. Bu itibarla defterin (NFS.d 3515), 3-34. sayfalar arası Şerefli Aşiretini oluşturan Bökeli Cemaati'ni; 34-69. sayfalar arası

¹¹ (Boşluk) Kadısına ve Kureyşözü Kazası Na'ibine ve Konya Mütesellimine Hüküm ki, Sen ki Kureyşözü Kazası naibi Mevlana es-Seyyid Mustafa zide ilmehusun mektub gönderüb Şerefliü Türkmanı cema'atlerinden Hacı Bektaş oğlu Hacı Halil ve Mustafacık oğulları Osman vesâirleri kadimden berü sâkin oldukları mahalle kana'at itmeyüb yüz elli mikdarı Türkman ile bin yüz elli (boşluk) senesinde Kureyşözü Kazasına tâbi' Bahadırlı ve Haralı ve Kocamaklı ve Kasımlı ve Velibey nâm karyelerin etraf ve havalilerine gelüb ikamet ve ahali-i kuranın zira'at eyledikleri mahsullerin mevaşilerine ekl ve mer'alarında kendü hayvanların ra'i ve nice hayvanların dahi sırka eylediklerinden perakende ve perişan olmalarına bâ'is ve mâl-i mîrinin kesr ve noksan tertibine bâdî olmalarıyla şer'an mezburların zimmeterinde sabit olan hukuk-ı 'ibâd isitrdâd olundukda kadimden sâkin oldukları mahalle nakl ve iskân olunmalarıçün emr-i şerifim virilmek ricasına vakı'-ı hâli 'arz ve mahallinde ma'rifet-i şer'le görilmek üzere emr-i şerifim tahriri bâbında bi'l-fiil başdefterdârım olan Sa'idü'llah dâme uluvvühu i'lâm itmeğin i'lâmı mucibince amel olunmak için yazılmıştır fi evastı Receb sene (1)156/31 Ağustos-9 Eylül 1743 (Karaman Ahkâm Defterleri, Defter No 1: 191/3). Kureyşözü Kazası, 1833 yılına ait bir nüfus icmaline göre Kulu Köyü, Kuzini Köyü ve İnevi Köyünü muhtevi idi (NFS.d 3481: 27). Dolayısıyla, yukarıdaki 1743 kayıt tarihi olan belgeye göre Şerefliü ahaliisi, günümüzdeki Kulu İlçesi ile Cihanbeyli İlçesinin doğu taraflarında kalan bazı köylere tasallutta bulunmuşlardı.

Arablı Cemaati'ni; 68-107. sayfalar arası Kıyaslı¹² Cemaati'ni; 108-114. sayfalar arası Yusuf lu Cemaati'ni; 126-132. sayfalar arası Caberli Cemaati'ni; 142-151. sayfalar arası Davudlu Cemaati'ni ve 152-166. sayfalar arası da Hacı Kadıncırlı Cemaati'ni muhtevîdir. Ayrıca, Caberli Cemaati köylere göre tek tek kayda alındıktan sonra, aynı defterde, köyü ve cemaati belirtilmeden 24 hanede 49 erkek (98 erkek-kadın) nüfusun Haymana Ovası'nda olduğu kaydedilmiştir (NFS.d 3515: vrk.133). Bu kayıt, Şerefli Aşireti ahalilerinden konar-göçerliğe devam edenlerden bir kısmının Haymana Ovasını yaylak olarak kullanmakta olduklarına işarettir. Bahsi geçen 1835 ve 1845 tarihli Şerefli Aşireti müstakîl nüfus defterlerine göre aşiretin yerleşkesini oluşturan köyler ve hususiyetleri hakkında şunlar söylenebilir;

Devekovan Köyü: Şerefli Aşireti köyleri içerisinde en fazla nüfus istihdam eden köylerden biridir. Aşiret mirinin de meskûn olduğu köyde, 1835'te 36 hanede 99 erkek (198 erkek-kadın) nüfus sayılmıştı (NFS.d 3512: vrk.5). 1845'te ise köyde Şerefli Aşireti'nin Bökeli Boyundan (Cemaatinden) 32 hanede 106 erkek, Arablı Boyundan ise 2 hanede 10 erkek ve iki de misafir erkek ki, toplamda 34 hanede 116 erkek (232 erkek-kadın+2 erkek) sayıma girmişti. Köyde yıllık nüfus artış oranı 1,7'dir.

Cıncık (Cıncıl) Köyü: Köyde, 1835'te 6 hanede 17 erkek (34 erkek-kadın) sayıma girmişti (NFS.d 3512: vrk.6). 1845'te ise köyde, Şerefli Aşireti'nin Arablı Mahallesi'ne (Cemaatine) mensup 6 hanede 19 erkek ve Şerefli Aşireti'nin Hacı Bayındırlı Mahallesi'ne mensup 1 hanede 2 erkek ki, toplamda 7 hanede 21 erkek (42 erkek-kadın) meskûndü. Arablı Cemaatinin baskın olduğu köyde, Arabalioğullarından Halil'in oğlu 75 yaşındaki Musa Efendi, 1835'te hem muhtar ve hem de imam görevini icra etmekteydi.

Çiftlik Köyü: Şerefli Aşiretine mensup kalabalık köylerinden biridir. 1835'te köyde, 18 hanede 47 erkek (94 erkek-kadın) nüfus meskûndü (NFS.d 3512: vrk.7). Köyde 1845'te, Bökeli Mahallesi'nden (Cemaatinden) 4 hanede 13 erkek, Arablı Mahallesi'nden 5 hanede 18 erkek, Davudlu Mahallesi'nden 2 hanede 9 erkek ve Hacı Bayındırlı Mahallesi'nden 6 hanede 21 erkek ki, toplamda 17 hanede 61 erkek (122 erkek-kadın) sayıma girmişti. Bu köyde yıllık nüfus artış oranı 1.4'tür.

Baltalı Köyü: Köyde 1835'te, 10 hanede 31 erkek (62 erkek-kadın) nüfus sayıma girmişti (NFS.d 3512: vrk.9). 1845'te ise köyde Bökeli Mahallesi'ne (Cemaatine) mensup 8 hanede 26 erkek (52 erkek-kadın) nüfus meskûn idi.

Alay Köyü: 1835'te köyde, 10 hanede 22 erkek (44 erkek-kadın) sayılmıştır (NFS.d 3512: vrk.9). 1845'te köyde, Arablı Mahallesi'ne mensup 6 hanede 19 erkek ve Bökeli Mahallesi'ne mensup 3 hanede 8 erkek ki, toplamda 9 hanede 27 erkek (54 erkek-kadın) nüfus ikamet etmekteydi.

Zengilik-i Sağır (Küçükzengilik) Köyü: 1835'te köyde 6 hanede 16 erkek (32 erkek-kadın) nüfus sâkindi (NFS.d 3512: vrk.9). On yıl sonra köyde, Arablı Mahallesi'ne (Cemaatine) mensup 7 hanede 23 erkek (46 erkek-kadın) mevcuttu. Köyde yıllık nüfus artış oranı 0,7'dir.

Zengilik-i Kebîr (Büyükzengilik) Köyü: Köyde 1835'te, 24 hanede 58 erkek (116 erkek-kadın) nüfus, sayıma girmişti (NFS.d 3512: vrk.10). 1835-36 sürecinde köyde sadece iki erkek çocuk doğumu gerçekleşmiş ve nüfus 60 erkeğe (120 erkek-kadın) çıkmıştır (NFS.d 3512: vrk.10). 1845'te köyde, Arablı Mahallesi'ne mensup 14 hanede 48 erkek ve Bökeli Mahallesi'ne mensup 3 hanede 7 erkek ki, toplamda 17 hanede 55 erkek (110 erkek-kadın) nüfus sayımına girmişti. Aradan geçen on yılda köyde nüfus artmak yerine azalmıştır. Yıllık nüfus artış oranı -0,3'tür.

Sipahiler Köyü: Köyde 1835'te 14 hanede 35 erkek (70 erkek-kadın) nüfus meskûndü (NFS.d 3512: vrk.12). 1845'te ise köyde, Arablı Mahallesi'ne (Cemaatine) mensup 12 hanede 41 erkek (82 erkek-kadın) nüfus sayılmıştır. Köyde yıllık nüfus artış oranı 0,6'dır.

Yaylak Köyü: 1835'te köyde, 3 hanede 12 erkek (24 erkek-kadın) nüfus sayılmıştır (NFS.d 3512: vrk.13). 1845'te ise köyde, Arablı Mahallesi'ne mensup 6 hanede 26 erkek (52 erkek-kadın) nüfus sâkindi.

Demirciobası Köyü: Köyde 1835'te, 14 hanede 37 erkek (74 erkek-kadın) nüfus sayıma girmişti (NFS.d 3512: vrk.13). 1845'te ise köyde, Arablı Mahallesi'ne mensup 14 hanede 40 erkek ve Bökeli Mahallesi'ne mensup 1 hanede 2 erkek ki, toplamda 15 hanede 42 erkek (84 erkek-kadın) sâkin idi.

Çerkezobası (Çerkezoğluobası) Köyü: Şerefli Aşireti'nin en kalabalık nüfuslu köylerindedir. Köyün adı 1831'deki nüfus sayımında Kabanlı Köyü olarak kayıtlıdır. 1831'de köyün kâhyası, aynı zamanda ilk hanede kayda giren Çerkezoğlu Abdurrahman'ın oğlu 65 yaşındaki Çerkez'dir. 1835'te köyde, 32 hanede 95 erkek (190 erkek-kadın) nüfus sayıma girmişti (NFS.d 3512: vrk.13-15). 1845'te köyde, Kıyas Mahallesi'ne mensup 29 hanede 90 erkek, Hacı Bayındırlı Mahallesi'ne mensup 5 hanede 20 erkek, Bökeli Mahallesi'ne

¹² Kıyaslı Cemaati, 1530'larda Halep Sancağında, Halep Türkmenleri arasında görülmektedir (Halaçoğlu, 2011, Cilt III: 1441). Yine kendileri gibi eskiden Suriye'nin kuzeyini kırsak Anadolu'yu da yaylak olarak kullanan Şerefli Aşireti'yle birlikte Orta Anadolu'ya girmiş oldukları söylenebilir.

mensup 3 hanede 8 erkek ve Davudlu Cemaatine mensup 1 hanede 4 erkek ki, toplamda 38 hanede 122 erkek (244 erkek-kadın) mevcuttu. Köyde yıllık nüfus artışı 2,7'dir.

Solakuşağı Köyü: Aşirete bağlı olan kalabalık nüfuslu köylerden biridir. 1835'te köyde 29 hanede 139 erkek (278 erkek-kadın) nüfus sayımına girmiştir (NFS.d 3512: vrk.16-17). 1845'te ise köyde Kıyas Mahallesi mensup 22 hanede 76 erkek ve Davudlu Cemaatine mensup 1 hanede 3 erkek ki, toplamda 23 hanede 79 erkek (158 erkek-kadın) nüfus sâkindi. 1845'te köy, Aşağısolakuşağı adıyla iki parça hâlinde idi. Aşağısolakuşağı Köyünde Kıyas Mahallesi mensup 28 hanede 96 erkek ve Hacı Bayındırlı Mahallesi mensup 2 hanede 9 erkek ki, toplamda 30 hanede 105 erkek (210 erkek-kadın) nüfus mevcuttu. Böylelikle Solakuşağı köylerinde 1845'te toplamda 53 hanede 184 erkek (368 erkek-kadın) nüfus meskûndü. Köyde bu yıllarda Hüseyinoğulları, Solakoğulları ve Himmetoğulları kalabalık nüfuslu sülalelerdendir.

Demürayaklı Köyü: 1835'te köyde 5 hanede 18 erkek (36 erkek-kadın) nüfus sâkindi (NFS.d 3512: vrk.17). 1845'te ise köyde Kıyas Mahallesi mensup 8 hanede 21 erkek (42 erkek-kadın) nüfus mevcuttur.

Körtü/Körti Köyü: "Kurtu" imlasıyla da kayıtlarda geçen köyde 1835'te 15 hanede 50 erkek (100 erkek-kadın) nüfus sakindi (NFS.d 3512: vrk.18-19). 1845'te köyün nüfusu Kıyas Mahallesi (Cemaatine) mensup 19 hanede 66 erkek, Cabirli/Caberli Mahallesi mensup 2 hanede 8 erkek ve Davudlu Mahallesi mensup 1 hanede 2 erkek ki, toplamda 23 hanede 76 erkek (152 erkek-kadın) nüfus yaşamaktaydı.

Karayusufuşağı Köyü: Aşirete ait kalabalık köylerden biridir. Köyde 1835'te 36 hanede 114 erkek (228 erkek-kadın) nüfus sayılmıştır (NFS.d 3512: vrk.19-21). 1845'te ise köyde Şerefli Aşireti'nin Kıyas Mahallesi mensup 35 hanede 117 erkek, Yusufu Mahallesi mensup 1 hanede 4 erkek ve Cabirli Mahallesi mensup 1 hanede 5 erkek ki, toplamda 37 hanede 126 erkek (252 erkek-kadın) ikamet etmekteydi. 1837'de Körtü Köyünde ayrıca, Şerefli Aşireti'nden olmayan; Koçhisar Kazası'na bağlı olan 20 erkek (40 erkek-kadın) nüfus daha yaşamaktaydı. Bu durumda köyde 1840'larda yaklaşık 300 kişilik bir nüfusun meskûn olduğu anlaşılmaktadır.

İnebeyli Köyü: 1835'te köy aynı ad ile iki farklı köy olarak kayda alınmıştır. Anlaşıyor ki, köy aynı mekânda iki parça üzerine teşekkül etmiştir. Bu yönü ile köy, Solakuşağı Köyüne benzemektedir. 1835'te köyün bir parçasında 11 hanede 44 erkek, diğer parçasında ise 11 hanede 29 erkek ki, toplamda 22 hanede 73 erkek (146 erkek-kadın) nüfus mevcuttu (NFS.d 3512: vrk.21). 1845'te ise köy "Anabeyli" imlasıyla tek bir köy olarak kayda alınmıştır. Bu tarihte köyde Kıyas Mahallesi mensup 24 hanede 80 erkek, Yusufu Mahallesi mensup 1 hanede 4 erkek ve Davudlu Mahallesi mensup 1 hanede 2 erkek nüfus ki, toplamda 26 hanede 86 erkek (172 erkek-kadın) ikamet etmekteydi. Çerkezobası, Solakuşağı, Demürayaklı, Körti, Karayusufuşağı ve İnebeyli köylerinde baskın olan nüfus aslen Kıyas Cemaatindedir.

Cabirlü/Caberlü Köyü: Şerefli Aşireti'nin kalabalık köylerinden bir diğeridir. 1835'te köyde 36 hanede 90 erkek (180 erkek-kadın) nüfus sayıma girmişti (NFS.d 3512: vrk.22). 1835'te köyün muhtarı olarak kayda giren Hızır oğlu 90 yaşındaki Hasan, 1831'deki nüfus sayımında köyün kâhyası olarak kayda girmiştir (NFS.d 3518: vrk.86). 1845'te ise köyde Arablı Mahallesi mensup 1 hanede 3 erkek, Yusufu Mahallesi mensup 4 hanede 8 erkek, Cabirli Aşiretine mensup 27 hanede 81 erkek ve Davudlu Mahallesi mensup 4 hanede 7 erkek ki, toplamda 36 hanede 99 erkek (198 erkek-kadın) nüfus meskûndü.

Kıyevi (Davudlu) Köyü¹³: Şerefli Aşireti'nin kalabalık nüfuslu köylerindedir. 1835'te köyde 41 hanede 129 erkek (258 erkek-kadın) nüfus sayıma alınmıştı (NFS.d 3512: vrk.23-25). 1845'te ise köyde

¹³ Bu yerleşim mahallinde "Kıyevi" olarak adlandırılmakta olup günümüzde Koçhisar İlçesine bağlı "Şerefli Davudlu Köyü"nü eski adıdır. Köy 1845'teki nüfus yoklamasında (NFS.d 3515: vrk.147) "Davudlu" adıyla kayda alınmıştır. Köy ile ilgili anlatılara göre, [Kıyevi köylüleri olan Türkmen topluluğu Kızılırmak kenarına Bâlâ hudutları içerisindeki Bıyığı Kebir denen Kuyular Köyü'nün olduğu yere (şimdiki Hirfanlı Barajı'nın oturduğu ve Camili, Köşger köylerinin bulunduğu muntıkaya) yerleştiler. Orta Asya'dan kalkıp da Anadolu'ya kadar gelen Kıyevi Köyü'nün kurucuları hiçbir tarafa dağılmadan Kızılırmak kenarına yerleştiler. Çünkü hepsi de akraba, kardeştiler. Şimdiki Kuyular (Bıyığı Kebir) denen yere yerleşen Kıyevi köylüleri de uzun bir zaman aynı yerde yerleşip kaldılar. Özellikle Kızılırmak boylarına yerleşen Kıyevi sakinlerinden-şimdiki Paşa Dağı mevkiinde yerleşik bulunan ve bir Türkmen Beyi olan-Hacı Mustafa'nın oğlu Pala Bıyık Abdullah'a devlet içerisinde önemli görevler verildi. Konya ve Ankara vilayetleri ve civarının güvenlik, huzur ve idari işlerinin sorumluluğundan Palabıyık Mustafa mesul tutuldu. Dönemin Osmanlı padişahı, Bıyık Abdullah'ı çok geniş bir yetki ile donattı. O, Konya Bölgesi Ordu Komutanı olarak görevlendirildi. Bıyık Abdullah iyi bir askeri eğitim almış, genel kültürü zamanın âlimleri arasında parmakla gösterilecek kadar üstün yetenekli, cesaretli, fiziki yapısı düzgün ve heybetli bir askerdirdi. O, Konya'da görevdeyken Suriye tarafında bazı ayaklanmalar ortaya çıktı ve Bıyık Abdullah Paşa derhal o bölgeye gönderildi. Abdullah Paşa, hemen askerini alıp uzun bir yolculuktan sonra Şam'a gitti. Şam'daki ayaklanmaları bastırdıktan sonra güvenlik ve sükûneti sağlamak gerekçesiyle bir süre daha orada kaldı. Görevi sona erdiği anlaşılan Paşa, uzunca bir yolculuktan sonra memleketi olan Bıyığı Kebir'e geldi. Bıyık Abdullah Paşanın geldiğini duyan köylüler-karşılama amacıyla-Paşaya köyün gençlerini gönderirler. Paşa kendilerini karşılayan delikanlılardan birisine baktı ve "sen bizdensin, çünkü iyi ata biniyorsun" der. Diğer delikanlıya da bakar ve sen "Aşırılar"dansın, senin de parmakların ince" der. Memleketine döndükten sonra, artık yaşlanmasından dolayı pek seferlere de katılamaz olduğundan şimdiki Paşa Dağı mevkiinde karargâh kurdu. Bıyık Abdullah Şam'dayken babası Hacı Mustafa ve bazı yakınları vefat ettiğinden ömrünün sonuna kadar bu karargâhta kaldı. Bıyık Abdullah öldükten sonra kurduğu karargâhın mevkiine

Davudlu Cemaatine mensup 25 hanede 81 erkek (162 erkek-kadın) nüfus ikamet etmekteydi. Köy sadece Davudlu Cemaatine mensup ahalinin meskûn olduğu, homojen bir yapıdaki bir köy özelliği göstermektedir.

İbrahimbeyli Köyü: 1835'te köyde 10 hanede 42 erkek (84 erkek-kadın) nüfus sayıma girmişti (NFS.d 3512: vrk.25). 1845'te ise köyde Şerefli Aşireti'nin Bökeli Mahallesi mensup 1 hanede 5 erkek, Arablı Mahallesi mensup 10 hanede 38 erkek ki, toplamda 11 hanede 43 erkek (86 erkek-kadın) nüfus sâkin idi.

Torunobası Köyü: 1835'te köyde 7 hanede 27 erkek (54 erkek-kadın) nüfus sayıma girmiştir (NFS.d 3512: vrk.27). 1845'te köyde Bökeli Mahallesi (Cemaatine) mensup 2 hanede 5 erkek, Arablı Mahallesi mensup 1 hanede 3 erkek ve Hacı Bayındırlı Mahallesi mensup 6 hanede 18 erkek ki, toplamda 9 hanede 26 erkek (52 erkek-kadın) nüfus meskûndü.

Satıklı Köyü: Aksaray-Koçhisar sahasında ve bilhassa aşiret menşeli konar-göçer köylerin adları, genelde köyün en eski sakinlerinden olanın adıyla anılagelirdi. Bunlardan biri Satıklı Köyüdür. Köye adını veren Satıkoğulları'ndan Hacı Osman'ın 50 yaşındaki oğlu Hüseyin, 1835'te köyün muhtarıdır aynı zamanda. 1835'te köyde 17 hanede 66 erkek nüfus sâkindi (NFS.d 3512: vrk.27). 1845'te ise köyde, Şerefli Aşireti'nin Arablı Mahallesi (Cemaatine) mensup 24 hanede 75 erkek (150 erkek-kadın) nüfus ikamet etmekteydi.

Fazıllı/Fadıllı Köyü: 1835'te köyde 12 hanede 39 erkek (78 erkek-kadın) nüfus ikamet etmekteydi. 1845'te ise köyde Şerefli Aşiretinin Arablı Mahallesi mensup 12 hanede 42 erkek (84 erkek-kadın) nüfus sâkindi.

Keçideresi Köyü: 1835'te köyde 7 hanede 26 erkek (52 erkek-kadın) nüfus kayda girmişti (NFS.d 3512: vrk.29). 1845'te ise köyde Arablı Mahallesi mensup 9 hanede 38 erkek (76 erkek-kadın) nüfus sâkindi.

Şeyhlü Köyü: 1835'te köyde 13 hanede 37 erkek (74 erkek-kadın) nüfus yaşamaktaydı (NFS.d 3512: vrk.29). 1845'te ise köyde Arablı Mahallesi mensup 4 hanede 12 erkek ve Hacı Bayındırlı Mahallesi mensup 8 hanede 27 erkek ki, toplamda 12 hanede 39 erkek (78 erkek-kadın) nüfus mevcut idi.

Kadıllı Köyü: Kadıobası adıyla da bilinen köyde 1835'te, 8 hanede 25 erkek nüfus sayıma girmiştir (NFS.d 3512: vrk.29). 1845'te ise burada 10 hanede 36 erkek (72 erkek-kadın) nüfus ikamet etmekteydi.

Bağobası Köyü: 1835'te köyde 9 hanede 19 erkek (38 erkek-kadın) nüfus sayıma girmiştir (NFS.d 3512: vrk.30). 1845'te ise köyde Bökeli Mahallesi (Cemaatine) mensup 1 hanede 3 erkek ve Hacı Bayındırlı Mahallesi mensup 3 hanede 12 erkek ki, toplamda 4 hanede 15 erkek (30 erkek-kadın) nüfus sâkindi. Bu yıllarda köyün hem nüfus açısından zayıf oluşu ve hem de aradan geçen 10 yılda nüfus artışı yerine nüfus kaybı söz konusu olması nedeniyle buranın tam bir köy hüviyetinde olmadığı; yılın belirli zamanlarında ikamet olunan bir "oba" olduğu anlaşılmaktadır. Bu yerleşim nüfusunun, yaylak veya kışlak vaktine göre artan veya azalan bir yapıda olduğu söylenebilir.

Çatçat Köyü: 1835'te köyde, 17 hanede 52 erkek (104 erkek-kadın) nüfus sâkindi (NFS.d 3512: vrk.31). 1845'te ise köyde Bökeli Mahallesi mensup 2 hanede 7 erkek, Hacı Bayındırlı Mahallesi mensup 18 hanede 64 erkek ki, toplamda 20 hanede 71 erkek (142 erkek-kadın) nüfus mevcuttu. Köyde Hacı Bayındırlı Cemaati daha baskın olduğu için köy, 1845'teki kayıtlara "Karye-i Çatçat an-cemaat-i Hacı Bayındırlı tâbi-i Şerefli" ifadesiyle girmiştir.

Çolak Köyü: 1835'te köyde 4 hanede 16 erkek (32 erkek-kadın) nüfus sayıma girmiştir (NFS.d 3512: vrk.31). 1845'te ise köyde Bökeli Mahallesi mensup 5 hanede 20 erkek ve Arablı Mahallesi mensup 1 hanede 1 erkek ki, toplamda 6 hanede 21 erkek (42 erkek-kadın) nüfus ikamet etmekteydi.

Paşa Dağı adı verilmiştir. Kıyevi köyünün yerleşik tarihi tam olarak bilinmese de bazı delillere göre 18. yüzyılın ilk yarısına rastlamaktadır. Köyde yedi aile bulunuyordu ve bu ailelerin hepsi birbirleri ile akrabaydılar. Bıyığı Kebir'den kalkan herkes taşınabilecek her şeyini alıp bir rivayete göre ilk önce Boyalı mevkiine konmuşlardır. Fakat Uluyol'un oradan geçmesi ve hayvancılığa pek elverişli olmadığı düşünülerek tekrar Karasınır Dağı'nın yamacına geldiler. İsmi de Dağ Salı olduğu ve ayrıca Kızılırmak kenarında yaylımları olduğu için köyün adını 'Kıyevi Köyü' olarak koydular. Kızılırmak ve Karasınır Dağı arası meralar ve hayvancılığa elverişli olduğundan en büyük geçim kaynağı olarak hayvancılığı ilerlettiler.

Bkz. [https://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eereflidavutlu,_%C5%9Eerefliko%C3%A7hisar\(20.12.2015\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eereflidavutlu,_%C5%9Eerefliko%C3%A7hisar(20.12.2015)).

Köyün Web sayfasından alınan bu bilgilerin/rivayetlerin izlerine 1830'lara tarihli nüfus kayıtlarında rast gelinmektedir. Bahsi geçen "Bıyık Abdullah" veya "Abdullah Paşa" 1835'teki nüfus sayımı kayıtlarına göre hayatta değildir. Ancak oğulları hayattadır. "Bıyıkabdullahoğlu" sülale adıyla kayda giren oğullarından Battal 55 yaşında olup köyün muhtarıdır. Kardeşi Hacı Mehmed ise 60 yaşında olup "kâhya" unvanına sahiptir. Diğer oğlu ise Yusuf adını taşımakla birlikte o, 1835'te hayatta değildir. Anlaşıldığı kadar Bıyıkabdullahoğulları, Davudlu Köyünde babalarından kalma itibarlarını devam ettirmektedirler. Aşıroğulları da köyün en kalabalık nüfuslu sülalelerinden biri olarak 1835'teki sayımlarda yerlerini almışlardır (NFS.d 3512: vrk.23). Türkmenlerin Kızılırmak Nehrinin kenarına yerleşmesinden dolayı köyün adının "Kıy/Kıyevi" olarak adlandırıldığı rivayet olunmakla birlikte, bu adın Kayı boyundan mülhem "Kıy" veya "Kıy"ya dönüşmesi daha akla yatkındır.

Karanudere (Karanlıkdere) Köyü: Şerefli Aşireti'nin kalabalık nüfuslu köylerindedir. Bu yıllarda Pirlioğulları ile Hacıbayezidoğulları köyün kalabalık nüfuslu sülaleleri arasındadır. 1835'te köyde 43 hanede 115 erkek (230 erkek-kadın) ikamet etmekteydi (NFS.d 3512: vrk.33-35). 1845'te ise köyde Şerefli Aşireti'nin Bökeli Cemaatine mensup 31 hanede 100 erkek ve Arablı Cemaatine mensup 13 hanede 47 erkek ki, toplamda 44 hanede 147 erkek (294 erkek-kadın) nüfus sayıma girmişti. Köyde yıllık nüfus artış oranı 3,2'dir. Köy, Devekovan Köyü ile birlikte Şerefli Aşireti'nin Bökeli Cemaatine mensup olan ahalinin en yoğun yaşadığı iki köyden biridir.

Mustafacık Köyü: 1835'te köyde 16 hanede 49 erkek (98 erkek-kadın) nüfus sakindi (NFS.d 3512: vrk.35). 1845'te köyde Bökeli Cemaatine mensup 9 hanede 24 erkek, Arablı Cemaatine mensup 5 hanede 22 erkek ve Hacı Bayındırlı Cemaatine mensup 4 hanede 15 erkek ki, toplamda 18 hanede 61 erkek (122 erkek-kadın) nüfus sayıma girmiştir.

Haydarlı Köyü: Köyde 1835'te 17 hanede 58 erkek (116 erkek-kadın) sayıma girmiştir (NFS.d 3512: vrk.37). 1845'te ise köyde, Bökeli Mahallesi mensup 15 hanede 55 erkek, Arablı Mahallesi mensup 1 hanede 1 erkek, Yusufçu Mahallesi mensup 1 hanede 2 erkek ve Davudlu Mahallesi mensup 2 hanede 4 erkek ki, toplamda 19 hanede 62 erkek (124 erkek-kadın) nüfus ikamet etmekteydi¹⁴.

Deliler Köyü: 1845'teki nüfus sayımında bu köyün adına ilk kez rast gelinmektedir (NFS.d 3515: vrk.21). Köyde Şerefli Aşireti'nin Bökeli Cemaatine mensup 1 hanede 7 erkek (14 erkek-kadın) sâkindi. Bu köy ahalisinin, Boynuinclü Aşireti Cemaatler Birliğini oluşturan cemaatlerden biri olan Deliler Cemaati ahalisiyle ilgili görünmektedir.

Bökeliobası Köyü: 1845'teki nüfus sayımında bu köyün adına ilk kez rast gelinmektedir (NFS.d 3515: vrk.37). Köyde Şerefli Aşireti'nin Arablı Cemaatine mensup 1 hanede 3 erkek (6 erkek-kadın) nüfus sayımına girmiştir.

Kurutlu Köyü: 1845'teki nüfus sayımında bu köyün adına ilk kez rast gelinmektedir (NFS.d 3515: vrk.113). Köyde Şerefli Aşireti'nin Yusufçular Cemaatine mensup 2 hanede 7 erkek nüfus sâkindi. Bu köy, Boynuinclü Aşireti Cemaatler Birliğini oluşturan cemaatlerden olan ve Koçhisar sahasında yaşamakta olan Kurutlu Cemaati ahalisi ile ilgili olmalıdır. Bu son üç köy, malum, yeni yeni nüfus yerleşimine sahne olmaktadır. 1845 yılına tarihli bahsi geçen defterde, Şerefli Aşiretine mensup olmayan, Esbkeşan Kazası'na bağlı olan bir köyün daha kaydı mevcuttur. Esbkeşan Kazası'na bağlı Taceddin adındaki bu köyde, 37 hanede 81 erkek nüfus sayıma girmişti. Taceddin Köyünde 4 hanede 10 erkek dahi misafir olarak bulunmaktaydı (NFS.d 3515: vrk.121-123). Taceddin Köyü ile ilgili nüfus kayıtlarının yanına düşülen bir not önemlidir: "Kaza-i mezkûra (Esbkeşan Kazası'na) tâbi Taceddin Karyesinde dört beş seneden berü peyderpey gelerek iskân üzere oldukları". Bu ifade, bir köy yerleşiminin yeniden doğuşuna veya eskiden beri var olup ancak harap veya terk edilmiş bir yerleşimin yeniden şenlenme sürecine dair önemli bir göstergedir.

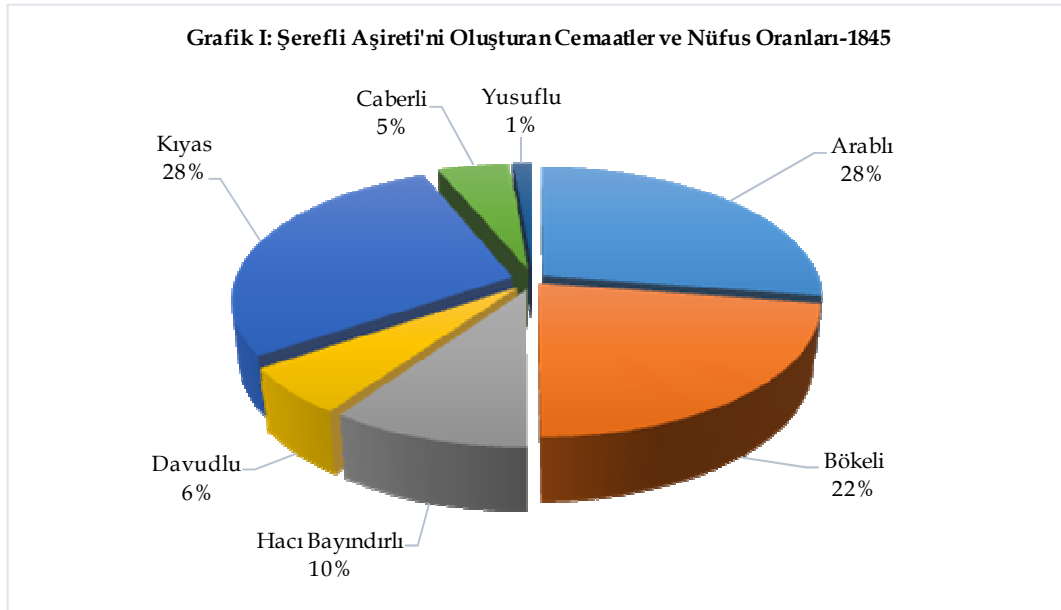
Tablo I: Aksaray Sancağı Nüfusu ve Aksaray Sancağı ile İrtibatı Bulunan Konar-Göçer Menşeli Aşiretlerin Nüfusları (1830-1835)

Kaza/Mahalle/Köy	1830 Nüfusu		1834 Nüfusu	
	Erkek	Erkek+Kadın	Erkek	Erkek+Kadın
Aksaray Kazası	7894	15788	9180	18360

¹⁴ 1845 tarihli olan ve Şerefli Aşireti ahalisinin nüfus sayımlarını içeren bu defter, Haydarlı Köyü ile sonlanmaktadır. Kayıtların sonunda Koçhisar Nâibi Seyyid Ali'nin tahriri ve mührü mevcuttur.

Kaza/Mahalle/Köy	1830 Nüfusu		1834 Nüfusu	
	Erkek	Erkek+Kadın	Erkek	Erkek+Kadın
Eyyubili Kazası	220	440	210	420
Koçhisar Kazası	834	1668	922	1844
Toplam	8948	17896	10312	20624
Esbkeşan Tayfasından Eskiil Kazası	757	1514	883 ¹⁵	1766
Yeniil Kazasına bağlı Harbendeli Cemaati	293 ¹⁶	586	279	558
Yeniil Kazasına bağlı Çemeli Aşireti	305 ¹⁷	610	336	672
Küçükdanışmendli Kazasına bağlı Boynuinceli Cemaatleri	-	-	5242 ¹⁸ +48 89 ¹⁹	20262
Darphane-i Amire'ye bağlı Şerefli Aşireti Cemaatleri	1440 ²⁰	2880	1653 ²¹	3306
Konar-Göçer Menşeli Aşiretler			13282	26564
Aksaray Sahasında Toplam			23594	47188

Neticede, 1831'de Şerefli Aşireti 34 farklı köy²² ve bu köylerde meskûn 588 hanede 1440 erkek (2880 erkek-kadın) nüfusa; 1835'te 29 köy ve bu köylerde meskûn 1653 erkek (3306 erkek-kadın) nüfusa (NFS.d 3512: vrk.5-37); 1837'de 32 köy ve bu köylerde mevcut 1684 erkek (3368 erkek-kadın) nüfusa (NFS.d 3509: 89-155) ; 1845'te ise 32 köy ve bu köylerde meskûn 1926 erkek (3852 erkek-kadın) nüfusa sahiptir (NFS.d 3515: vrk.1-68). Aşirete ait köyler, 1845'e doğru 32 farklı köy yerleşimi ile sabit hale gelmiş görünmektedir. 1831'den 1845'e nüfusun kademeli şekilde artmakta olması dikkate değerdir. Şerefli Aşireti'nde 1835'te 1831'e göre %7,7, 1845'te 1835'e göre %7,05 ve yine 1845'te 1831'e nazaran % 33,75 nüfus artışı yaşanmıştır. Yani aradan geçen 14 senede aşiretin nüfusu %33,75 oranında artış göstermiştir. Bu durumda yıllık nüfus artış oranı %2,41 olarak gerçekleşmiştir.

¹⁵ Bu sayım defteri 1833 tarihlidir (NFS.d 3392: vrk.3-27).

¹⁶ Harbendeli Cemaati ilk kez 1831'de sayılmıştır (NFS.d 3518: vrk.63-65).

¹⁷ Çemeli Cemaati ilk kez 1831'de sayılmıştır (NFS.d 3518: vrk.59-63).

¹⁸ Kızılırmak'ın Aksaray tarafındaki erkek nüfus.

¹⁹ Kızılırmak'ın Kırşehir tarafındaki erkek nüfus.

²⁰ Şerefli Aşireti ilk kez 1831'de sayılmıştır (NFS.d 3518: vrk.67-88).

²¹ Şerefli Aşireti ile ilgili bu sayım 13 Mayıs 1835 tarihlidir. Burada verilen toplam erkek nüfus 1834 yılının değil; 1835 yılının kayıtlarıdır. 1836 yılının ilk birkaç ayında doğmuş olan 5 erkek çocuk daha mevcuttur. Bu durumda Şerefli Aşiretinin 1835 Mayıs ayından 1836 yılı ortalarına kadarki toplam erkek nüfusunun 1653 olduğu söylenebilir.

²² 1831'de Şerefli Aşireti'nin meskûn oldukları köyler ve nüfusları: Devedamı 92 erkek, Baltalı 21 erkek, Abı 23 erkek, Çiftlik 42 erkek, Mustafacıkobası 37 erkek, Satıklı 52 erkek, Büyüğeşehlüler 18 erkek, Küçükşehlüler 14 erkek, Haydarlı 44 erkek, Torunobası 21 erkek, İbrahimbeyli 32 erkek, Fadıllı 28 erkek, Küçüktüzengilik 15 erkek, Büyüktüzengilik 45 erkek, Keçideresi 26 erkek, Beğobası 13 erkek, Kadılu 21 erkek, Çolak 13 erkek, Çatçat 33 erkek, Sipahiler 15 erkek, Yaylak 19 erkek, Hanobası 14 erkek, Demirci 39 erkek, Karakör 100 erkek, Cıngıl 19 erkek, Kiyaslı 93 erkek, Solakuşağı 65 erkek, Demirayaklı 28 erkek, (Diğer) Solakuşağı 66 erkek, Kurtu 36 erkek, Yusufuşağı 101 erkek, İnebeyli 63 erkek, Caberli 73 erkek, Davudlu ve Yusufllu 128 erkek (NFS.d 3518: vrk.67-88).

Şerefli Aşireti'nin %28,34'ünü Kıyas, %27,46'sını Araplı ve %22,42'sini de Bökeli ahalişi oluşturmaktaydı (Bkz. Grafik I). Şerefli Aşireti cemaatlerinden en kalabalık ikinci nüfuslu olanı Arablı Cemaati idi. Cemaatin Arablı adını ne şekilde almış olduğu merak konusudur. Bu kimselerin Arap menşeli olmaları bir ihtimaldir. Ancak, daha önce ifade olunduğu üzere Şerefli Aşireti, Orta Anadolu'ya gelmeden önce yüzyıllarca Suriye'nin kuzeyini kışlak, Maraş-Elbistan dolaylarını da yaylak olarak kullanan bir Dulkadirli topluluğu idi. Orta Anadolu'ya geldiklerinde, geldikleri yere nispetle Orta Anadolu ahalişince "Arablı" olarak anılmaya başlanmış olmaları mümkündür. Diğer bir ihtimal ise, Şerefli Aşiretinin 1700'lerin başlarından itibaren sıklıkla Rakka'ya (Suriye'nin kuzeyine) sürgüne gönderilmiş olmasıyla ilgili olmalıdır. Rakka'ya iskân olup da sonradan iskân yerlerini terk edip-kaçıp gelen Şereflileri, sürgüne gönderilmeyen Şereflilerden tefrik için onlar "Arablı" olarak tesmiye edilmiş olabilir. Bu minvalde 1835 nüfus sayımında Çiftlik Köyü hane 17'de (NFS.d 3512: vrk.9) kayda giren Karacakürdoğlu Mehmed'in oğlu Selim'in, 1845'teki nüfus sayımında "Arablı Cemaati"nden olduğunun kayıtlı olması; yine Çerkezobası Köyü hane 11 ve 12'de kayda giren Arapoğlu sülalesi üyelerinin (NFS.d 3512: vrk.13) Şerefli Aşireti'nin Arablı değil de, "Kıyas Cemaati"ne mensup olarak kayda alınmaları gerçeğini izah etmek mümkün değildir. Dolayısıyla Araplı veya Karacakürd ifadeleri bu cemaatlere tâbi olan ahalişinin etnik olarak Arap veya Kürt olduklarına değil, onların Orta Anadolu'ya gelmeden önceki yaşam alanlarına, coğrafyaya işaret etmektedir. Ayrıca yukarıdaki örnek, Boynuinceli Aşireti Cemaatler Birliğinden olan ve esasında Kırşehir taraflarında meskûn olan Karacakürd Cemaati'nden bazılarının Şerefli Aşireti içine gelip karışmış olduğuna; dolayısıyla bu yıllarda cemaatler arası geçişlerin mümkün ve sıklıkla gerçekleşen bir olgu olduğuna işaret etmesiyle de önem taşımaktadır.

Sonuç

1840-1870 dönemi konar-göçer menşeli aşiret veya cemaatlerin yerleşik düzene geçirilerek buldukları kaza veya sancağa bağlandıkları bir dönemdir (Aygün, 2016, Cilt I: 180-190). Tanzimat Fermanı'nın üç temel ilkesi olan askerlik, vergi ve asayiş konusu konar-göçer aşiretlerin klasik örgütlenmelerini her açıdan derinden etkilemişti. Aşiretlerin Tanzimat-ı Hayriye'ye uygun olarak mal ve mülklerinin yazılıp bundan böyle "yerleşik ahalişi gibi" herkesin tahammülüne göre vergilendirilmesinin yeni usulün gereği olduğunun hicrî 1256/miladî 1840'da Meclis-i Vâlâ tarafından kabul edilmesiyle aşiretler sıkıntılı bir sürece girmişlerdir (Saydam, 2000: 221). Zira eskiden aşiretler tek tek birey olarak vergilendirilmek yerine topluca vergilendirilmekte, kimden ne kadar vergi tahsil edileceği aşiret miri veya aşiret kethüdası tarafından belirlenmekte, bu sırada pek çok kişiden vergi alınmayarak onların vergileri de aşiretin fakir fukarasından tahsil edilmekteydi. Aşiret üyelerinden bu şekilde toplanan vergiler bazı zamanlarda hazineye ulaşmadan aşiret beylerinin ellerinde kalarak tarumar olmakta, bu sefer ağalar/beyler bir yıl içerisinde ikinci kez aşiret ahalişinden vergi toplamaya kalkışarak ahalişiyi iyice perişan hâle getirmekteydiler. Dolayısıyla yeni düzenlemelere bağlı olarak, 1840'lardan itibaren aşiret reisleriyle devlet veya devletin taşradaki temsilcileri (kaza, sancak ve vilayet meclislerindeki idareciler) sıklıkla karşı karşıya gelmeye başlamışlardır. Tanzimat'ın ilanından sonra vergilerin âdil biçimde toplanması amacıyla taşrada, her bir kazada tesis edilen muhassıllık meclisleri kısa sürede olumlu etki göstermişti (Ortaylı, 2000: 32-45). Nitekim Aksaray sahasında meskûn aşiretlerden en kalabalık nüfusa sahip Boynuinceli Aşireti'ne bağlı bazı cemaatler (başta Hacıahmedlü Cemaati olmak üzere) ile Şerefli Aşireti, aşiret idarecilerin zulümlerinden kurtulmak ve normal halkın (kaza halkının) sahip olduğu hakları elde etmek için Tanzimat-ı Hayriye şartlarında idare olunmak amacıyla devlete başvurarak Aksaray Kazası Muhassıllığı'na bağlanmayı talep etmişlerdi (Saydam, 2005: 17).

Meclis-i Vâlâ'da 5 Kasım 1840'da yapılan görüşmede, Aksaray'daki nüfusça en büyük ikinci aşiret olan Şerefli Aşireti'nin de Boynuinceli Aşireti'ne bağlanarak Konya Vilayet Meclisi tarafından gönderilecek bir muhassıl tarafından idare edilmesi; 1841 senesinden itibaren ise bütün aşiretlerin Tanzimat usullerine göre yönetilmesi kararlaştırılmıştı. Arşiv belgelerinde ifade olunduğu üzere Aksaray sahasındaki en kalabalık nüfuslu aşiret olan Boynuinceli Aşireti kazaya/kaymakamlığa dönüştürüldüğünde, Şerefli Aşireti de bir "müdürlük" olarak teşkil olunarak Boynuinceli Kazası'na bağlanmıştı (A. MKT. UM, 70/61). Zira Tanzimat'ın ilanı akabinde aşiret/cemaat ağalarından (veya kethüdalarından) kaynaklanan problemlerin yoğun şekilde devlet merkezine intikal etmesiyle, devlet adamları aşiretlerin/cemaatlerin yeni bir şekle sokulması hususunu ciddi şekilde ele almışlardır. 1843 yılı sonlarından itibaren aşiret beyliği uygulamasının tamamen ortadan kaldırılması konusu Bâb-ı Âli tarafından ele alınmış, ancak bu radikal değişimin yeni problemlere yol açacağı düşünülerek; konunun aşiretlerin iskânı tamamlandıktan sonra yeniden gündeme alınması kararlaştırılmıştı. Bu sırada hükümetin kararı/planı, aşiret beyliği uygulamasını kaldırarak yerine müdürlük kurumunun tesis edilmesi olmuştur (Saydam, 2000: 223). Şerefli Aşireti'nin bir müdürlük etrafında yeniden örgütlenmesinin bu gelişmenin akabinde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Mahallindeki

bürokratlar vilayet merkezine (Konya'ya) aşiretlerin idarî-yönetimsel statüleri nasıl olması gerektiği hususunda tavsiyelerde bulunurlarken; en büyük memurundan (kaymakam, müdür vb.) ağa ve beylerine varıncaya değin aşiretlere tâbi olan cemaat ahhalilerinin haksız vergi talepleriyle sömürülmekte olduğu; Şerefli Türkmenî'nin de bağlı bulunduğu Boynuinceli Kazası'nın "kaza" statüsünden çıkarılıp Aksaray ve Kırşehir gibi kazalara bağlanmaları durumunda ahalinin bu sömürüsünün de ortadan kalkacağı teklif edilmekteydi (A. MKT, 30/60-3). Bu tarz telkinler veya etkenler neticesinde, 1845 yılının sonlarına doğru Boynuinceli Aşireti'nin "kaza" statüsü; yani kaymakamlık olma durumu ile kadı veya naib bulundurma (niyabet) hakkı kaldırılmış; aşirete bağlı köyler de Aksaray, Nevşehir ve Kırşehir bağlanmaya başlanmıştı: "...işbu Boynuinceli ve Şerefli aşireti mukaddema (:1841) kaimmakamlık veçhile müstakillen idare olunmakta olduğu halde suret-i idarelerinde malum olan bazı uygunsuz hallerden dolayı 61 (hicri 1261/miladî 1845) tarihinde kaymakamlık ve niyabeti lağv olunarak zikr olunan kazalara ilhak olunmasına..." (A. MKT. UM, 70/61).

Böylelikle, bir zamanlar Orta Anadolu'nun en büyük nüfuslu aşiretlerinden olan Boynuinceli ve Şerefli aşiretleri örneğinde olduğu gibi Aksaray sahasında meskûn olan konar-göçer menşeli teşekküllerin idarî anlamda müstakil olma durumuna ait ne varsa ellerinden alınmış/kaldırılmış; aşiretlere veya cemaatlere mensup köyler en yakınındaki kazalara bağlanarak sıradan köylere dönüşme süreci tamamlanmıştır. Bu durum, yani devletin 1691'de başladığı konar-göçer menşeli aşiretleri iskân ettirerek yerleşik hayata, ziraata alıştırma ve devamında aşiret mensuplarının diğer yerleşik ahali gibi makbul vatandaş olma süreci 1870'lere doğru tamamlanmakta olduğu anlamı taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA) NFS.d (Nüfus Defterleri) No 2119, NFS.d 3390, NFS.d 3392, NFS.d 3397, NFS.d 3480, NFS.d 3481, NFS.d 3489, NFS.d 3490, NFS.d 3491, NFS.d 3492, NFS.d 3493, NFS.d 3494, NFS.d 3495, NFS.d 3496, NFS.d 3497, NFS.d 3498, NFS.d 3499, NFS.d 3500, NFS.d 3501, NFS.d 3502, NFS.d 3503, NFS.d 3504, NFS.d 3505, NFS.d 3506, NFS.d 3507, NFS.d 3508, NFS.d 3509, NFS.d 3510, NFS.d 3511, NFS.d 3512, NFS.d 3513, NFS.d 3514, NFS.d 3515, NFS.d 3516, NFS.d 3518, NFS.d 3520, NFS.d 3525, NFS.d 3552, NFS.d 3556.
BOA. Karaman Ahkâm Defterleri, Defter No I, Sayfa ve Hüküm No: 27/3, 48/4, 63/5, 70/2, 71/2, 82/5, 85/2, 85/4, 85/5.
BOA. D. BŞM, 9113, BOA. Cevdet-Askeriye, 1004/43945, BOA. Cevdet-Maliye, 309/12615, BOA. C. ML, 365/14972, BOA. C. ML, 621/25569, BOA. Cevdet-Dâhiliye, 84/4154, BOA. A. DVN, 9/19, BOA. MVL, 83/22, BOA. MVL, 177/7, BOA. MVL, 409/34, BOA. A. MKT 30/60, BOA. DH. MKT, 1898/43, BOA. A. MKT. UM, 70/61, BOA. A. MKT. UM, 359/34.

Araştırma-İncelemeler

AK, Mehmet (2015). *Teke Yörükleri 1800-1900*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
ALTAN, Çetin (2014). "Memlûklar Devrinde Türkmenlere Dair", *Ortaçağ Anadolu'sunda Bir Türkmen Şeyhi Dede Garkın* (Ed. A. Taşgın ve diğerleri), İstanbul, s.222-227.
AYGÜN, Necmettin (2016). *Nüfus Defterleri'nde Aksaray'ın Sosyal Ve Ekonomik Tarihi*, Cilt I, Ankara: Aksaray Üniversitesi Yayınları.
ERDEM ÖZTÜRK, Gülin (2008). "19 ve 20. Yüzyıllarda Niğde Sancağının İdarî Taksimatı", *Niğde, Aksaray ve Nevşehir Tarihi Üzerine*, İstanbul, s.69-81.
ERDOĞAN, Emine (2005). "Ankara Yörükleri (1463, 1523/30 ve 1571 Tahrirlerine Göre)", *OTAM*, Sayı 18, s.119-135.
GÜL, Muammer (2010). *Orta Çağlarda Doğu ve Güneydoğu Anadolu*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
GÜNDÜZ, Tufan (2015). *Anadolu'da Türkmen Aşiretleri*, İstanbul: Yeditepe Yayınları.
HALAÇOĞLU, Yusuf (2011). *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar*, Cilt I-VI, İstanbul: Togan Yayınevi.
İNALCIK, Halil (2000). "Osmanlı Devleti'nin Doğuşu Meselesi", *Söğüt'ten İstanbul'a* (Der. O. Özel-M. Öz), Ankara, s.227-232.
İNALCIK, Halil (2006). "Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkileri" *Tanzimat*, (Ed. H. İnalçık-M. Seyitdanlıoğlu), Ankara, s.110-124.
KONYALI, İbrahim Hakkı (1974). *Abideleri ve Kitabeleri İle Niğde Aksaray Tarihi*, Cilt I-II, İstanbul: Fatih Yayınevi.
KORKMAZ, Zeynep (1977). *Nevşehir ve Yöresi Ağızları*, I. Cilt, Ankara: Ankara Üniversitesi DTCTF Yayınları.
ORHONLU, Cengiz (1987). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı*, İstanbul: Eren Yayınları.
ORTAYLI, İlber (2000). *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
ÖĞÜT, Tahir (2013). *18-19. YY'da Birecik Sancağında İktisadi ve Sosyal Yapı*, Ankara.
SAKİN, Orhan (2012). *Bozok Sancağı ve Yozgat*, İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yayınları.
SAYDAM, Abdullah (2005). "Tanzimat İlkelerinin Aşiretlere Uygulanmasına Bir Örnek: Boynuinceli Aşireti", *Türk Kültürü*, Sayı 503-504, s.78-92.
SAYDAM, Abdullah (2000). "XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Aşiretlerin İskânına Dair Gözlemler", *Anadolu'da ve Rumeli'de Yörükler ve Türkmenler* (Sempozyumu Bildirileri, Tarsus, 14 Mayıs 2000), Ankara, s.217-229.
SÜMER, Faruk (1989). "Akkoyunlular", *DİA*, Cilt 2, İstanbul, s.270-274.
ŞAHİN, İlhan (2006). *Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler*, İstanbul: Eren Yayınları.
ŞAHİN, İlhan (2011). *Tarih İçinde Kırşehir*, İstanbul: Eren Yayınları.
TELLİOĞLU, İbrahim (2007). "Doğu Karadeniz Bölgesinde Komnenos Hâkimiyeti ve Türkler", *Pontus Sorunu*, Ankara, s.109-124.
TELLİOĞLU, İbrahim (2004). *Osmanlı Hâkimiyetine Kadar Doğu Karadeniz'de Türkler*, Trabzon: Serander Yayınları.
TURAN, Osman (2009). *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
TÜRKAY, Cevdet (2012). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak, Aşiret ve Cemaatler*, İstanbul: İşaret Yayınları.
YİNANÇ, Refet (1994). "Dulkadiroğulları", *DİA*, Cilt 9, İstanbul, s. 553-557.
YÖRÜK, Doğan (2005). *XVI. Yüzyılda Aksaray Sancağı*, Konya: Tablet Kitabevi.